

Landbruksmyndighetenes regelverk for, og syn på våtorganisk avfall og slam

Av Anders Leine

Anders Leine er rådgiver i Avdeling for matproduksjon og helse, Landbruksdepartementet

Innlegg på seminar 25. september 1996

Del 1: Kort presentasjon av regelverket for gjødselvarer og fôrvarer basert på organisk avfall

Landbruket er generelt positive til å bidra til resirkulering av organisk avfall fra andre sektorer i samfunnet. Men i den grad dette avfallet skal gå inn som innsatsvare i matproduksjonen, enten som gjødsel/jordforbedringsmiddel eller som fôr, er det en forutsetning at denne innsatsvaren er med på å legge til rette for kvalitetsproduksjon av mat både på kort og lang sikt. Dette må legges til grunn for de krav som skal stilles til kvaliteten på innsatsvarene.

Gjødselvarer

Viktige kvalitetsegenskaper for gjødsel/jordforbedringsmidler knytter seg til gjødselvirkning og innhold av eventuelle miljøgifter og parasitter. Myndighetene er først og fremst opptatt av miljøgift- og parasittproblematikken. Det foregår i dag en akkumulering av flere tungmetaller i jorda, selv uten bruk

av avfallsbaserte jordforbedringsmidler. Ut fra en «føre var»-holdning er det viktig at akkumuleringen er så liten som mulig. Når det gjelder parasitter, er sikkerhet mot spredning av potetcystenematode særlig viktig for jordbruket. For bonden vil også gjødsel-/jordforbedringsvirkningen av produktene ha stor betydning.

Gjødselvareforskriften (Forskrift om handel med gjødsel og jordforbedringsmidler m.v) omfatter gjødsel, jordforbedringsmidler, dyrkingsmedier, komposteringspreparater og vekststoffer som omsettes i Norge. Revidert forskrift trådte i kraft 01.10.96. I dette innlegget vil det fokuseres på kvalitetskrav knyttet til gjødselvarer basert på organisk avfall. Disse finnes i forskriftens vedlegg 8. I utgangspunktet omfatter denne forskriften ikke avløpslam, men enkelte produkter med slam kan

likevel falle inn under forskriften. I den siste revisjonen har en lagt stor vekt på harmonisering av bestemmelsene i *Forskrift om avløpsslam* og i *gjødselvareforskriften* og samtidig få til en klarere ansvarsdeling mellom de to regelverk.

Forskriften setter bl.a. krav til produktkvalitet og merking. Produktene inndeles i 3 kvalitetsklasser etter innholdet av tungmetaller og med ulike bruksbegrensninger. Bare de to beste klassene kan brukes på areal der det dyrkes mat, herunder private hager, mens den tredje bare kan brukes på grøntarealer. For tungmetaller har det særlig vært fokusert på kadmium. I de tre kvalitetsklassene er kravet fra 01.10.96 at innholdet av kadmium ikke må overstige henholdsvis 0,8, 2,5 og 5 mg pr. kg tørstoff. Forskriften setter også krav knyttet til organiske miljøgifter, plantevernmidler, innhold av ugrasfrø, plast, glass m.m. og hygienisk kvalitet. Produktene skal merkes med kvalitetsklasse og inneholde bruksanvisning med informasjon om produktets bruksegenskaper og anbefalt bruk, herunder eventuelle bruksrestriksjoner.

Fôrvarer

For avfallsbasert fôr vil de viktigste kvalitetsegenskaper være knyttet til næringsverdi og fravær av uønskede stoffer. Fôret må være i tråd med fôrvarerelovens intensjoner slik at det ikke forringer kvaliteten på kjøttet, særlig hva gjelder smak og lukt. Fôret må heller ikke inneholde toksiner eller miljøgifter som kan overføres til kjøttet. For bruk av matrester knytter det seg størst usikkerhet til rester fra privatus-

holdninger hvor kvaliteten på råvarene, særlig i sommermånedene, er lite tilfredsstillende.

De tre viktigste forskriftene for sikring av kvalitet på fôrvarer er «Forskrift om fôrvarer» av 01.07.95, «Forskrift om sterilisering av dyrefôr» av 15.03.79 og «Forskrift om transport av animalsk avfall og anlegg som behandler animalsk avfall» av 13.07.94.

Fôrvareforskriften stiller krav til råvarer og ferdigfôr. Generelt skal disse være av tilfredsstillende hygienisk kvalitet og ikke medføre risiko for skade på dyr, mennesker eller miljø. På bakgrunn av diskusjonen i tilknytning til bruk av matrester til fôrproduksjon har Landbruksstilsynet som forvaltningsorgan tolket de hygieniske kravene slik: «Alt av matrester som ikke er synlig muggent eller råttent egner seg for gjenvinning til fôr». Produksjonsanleggene er ansvarlig for kvaliteten på råvarene som går inn i produksjonen og må stille nødvendige krav til kommunale rutiner og kvaliteten på avfallet som kommer inn. Regelverket stiller også krav til deklarerer av fôret, bl.a. angivelse av viktige næringsstoffer, hvilke råvarer som er brukt og bruksanvisning for fôret.

Steriliseringsforskriften skal hindre overføring av smittsomme sykdommer og setter krav til anlegg som nytter matavfall til produksjon av fôr. Det stilles bl.a. krav om oppvarming til 120 grader C i minst 20 minutter ved et trykk på 1 bar.

Forskrift om animalsk avfall skal forebygge smittespredning i forbindelse med transport og behandling av ani-

malsk avfall. Forskriften omfatter ikke matrester, men animalsk avfall som råstoff til produksjon av destruksjonsfett og kjøttbeinmjøl. Noen anlegg som primært nytter matrester har oppnådd godkjenning etter denne forskriften og disse kan da også nytte animalsk vare

som råvare i fôr i tillegg til matrester. Temperaturkravet etter denne forskriften er 133 grader C i minst 20 minutter ved et trykk på 3 bar.

For produksjon av såvel gjødselvarer som fôr vil det i 1997 bli stilt krav om internkontroll.

Del 2: Hvordan vurderes bruk av våtorganisk avfall og slam i forhold til konkurransestrategiene for norsk mat?

Landbruksdepartementets satsing på «Konkurransestrategier for norsk mat» har som målsetting å gjøre norsk matproduksjon mer konkurransedyktig. I den forbindelse fokuseres det bl.a. sterkt på kvalitet og norske konkurransefortrinn. Konkurransefortrinnene er først og fremst knyttet til produksjonsmåten på primærleddet. Kvaliteten på innsatsvarene er en viktig faktor i denne sammenheng. Et av elementene i konkurransestrategiene er å få etablert kvalitetssikring gjennom hele verdikjeden fra jord til bord. Den del av kvalitets-systemet som omfatter primærleddet er under utvikling under navnet «Kvalitetssystemer i landbruket» (KSL). KSL skal bidra til produksjon av varer med høy og stabil kvalitet. Gjennom KSL kan det settes bestemte krav til produksjonen. Systemet vil også gi dokumentasjon overfor varemottakere/forbrukere på hvordan produksjonen er skjedd, herunder hvilke innsatsvarer som er nyttet.

I konkurransestrategien ligger også at vi skal ha et regelverk som er like bra eller bedre enn de land vi skal konkur-

rere med, for eks de øvrige nordiske landene. Det offentlige regelverket skal først og fremst sikre miljøforhold og menneskers, dyrs og planters helse. Kravene i regelverket skal være basert på vitenskapelig grunnlag. Men i henhold til «føre-var»-prinsippet skal det også tas hensyn til usikkerhetsforhold som kan være viktige for såvel helse som miljø. Dette er også viktig for å bygge opp tillitt og trygghet i samfunnet.

Andre forhold av mer markedsmessig art er ikke det offentliges oppgave å regulere. Næringen derimot må også forholde seg til krav og reaksjoner fra markedet, enten de er basert på kunnskap, etiske holdninger, følelser eller mediaoppslag. Betydningen av dette øker med økt konkurranse.

KSL vil bygge på de krav forbrukere og offentlige myndigheter stiller. Alle offentlige krav vil derfor ligge i bunnen. Men Stiftelsen Godt Norsk kan gjennom merkeordningen sette tilleggs-krav utover offentlige krav som vilkår for å bruke merket «Godt Norsk» og varemottakerne kan utover dette sette

spesielle betingelser for å ta i mot varene, bl.a for å gi konkurransefortrinn til sine varemerker. De faktiske kravene til produksjonen kan på den måte bli strengere enn de offentlige kravene.

Når de forutsetninger som er beskrevet over er ivaretatt, er ikke bruk av avfallsbaserte produkter spesielt problematisk i forhold til konkurransestrategiene. Markedsforhold og spesielt forbrukerreaksjoner vil imidlertid kunne påvirke dette bildet. Det er i dag ingen

mottaksplikt for avfallsbaserte produkter i landbruket. Hvorvidt man får avsetning avhenger derfor av hvilken nytteverdi, kvalitet, pris og tillitt produktene som tilbys innehar. Mye tyder på at strenge krav vil være en nødvendig basis for å kunne nå de høye målsettinger som er satt for resirkulering av organisk avfall. Avslutningsvis er det grunn til å peke på betydningen av en tett dialog mellom myndigheter og brukerne av avfallsbaserte produkter, dvs næringen.